

Da li je naša kraljevina nova ili stara država?

Napisao univ. prof. dr. Ivan Žolger.

I.

Mešoviti Izborni Sud, ustanovljen medju našom i nemačkom državom, bavio se pre kratkog vremena pitanjem, ima li naša država gledom na likvidacije nemačkog imanja, koje se nalazi na njezinoj teritoriji, ista prava, kako ih ugovori o miru uopće priznaju savezničkim državama, ili važi li za našu državu izuzetak čl. 297, lit. h, br. 2, al. 2 Versaljskog ugovora.

Mešoviti Izborni Sud odbio je tužbu nemačke države, koja je zastupala alternativu, da naša država nema jednakih prava; kod toga se je pre svega služio argumentom, da naša država »u smislu Sen-Žermenskog i Trijanonskog i potom i Versaljskog ugovora« nije iznova stvorena država.

Rasudu je naš odličan i velezaslužan zastupnik u Mešovitom Izbornom Sudu g. dr. Dušan M. Subotić objavio u prevodu u »Novom Životu«¹⁾, gde u članku »**Naša Kraljevina nije nova država**« na osnovu argumentacije Mešovitog Izbornog Suda precizira i svoje mišljenje o pitanju, da li je naša Kraljevina nova ili stara država.

Najpre u uvodu k prevodu naglasuje, da »ugovori o miru, koji su zaključeni posle velikog svetskog rata u 1919 godini, postavili su jedan nov pojam u međunarodnom pravu, t. j. pojam novih država i sa tim pojmom na više mesta vezali vrlo važne pravne posledice.«

Dalje pripominje, da »pitanje o tome, da li je naša Kraljevina nova država ili stara, t. j. proširena Kraljevina Srbija usled ujedinjenja izvesnih teritorija bivše austro-ugarske monarhije sa njom, od dvojakog je interesa: sa gledišta

¹⁾ Knj. XI. sv. 11 od 18. novembra 1922; Beograd, Grafički zavod »Narodna Samouprava«.

spoljnog t. j. međunarodnog prava i sa gledišta unutrašnjeg t. j. državnog prava.«

Na koncu saopštenog teksta rasude pak zaključuje g. dr. Subotić: »Tako je ovom odlukom Mešovitoz Izbornoz Suda, sa gledišta međunarodnog prava, raspravljeno i utvrđeno, da naša Kraljevina nije nova država. Dakle: ona je stara Kraljevina Srbija sa novim imenom i novim teritorijama.«

Kako se vidi, pušta g. dr. Subotić otvoreno pitanje, da li je sa gledišta unutrašnjeg državnog prava naša Kraljevina nova ili stara država, i time priznaje mogućnost, da bi naša država sa gledišta unutrašnjeg prava mogla eventualno biti nova država, akoprem je sa gledišta međunarodnog prava stara država. Nastaje dakle pitanje, da li je u opće pravno moguće, da bi isti subjekat gledom na isti atribut mogao biti sa gledišta državnog prava drukčije kvalifikovan nego sa gledišta međunarodnog prava.

U koliko dolazi u obzir međunarodno pravo, je dr Subotić mišljenja, da je odlukom Mešovitoz Suda »razpravljeno i utvrđeno,« da naša Kraljevina nije nova država, nego stara Kraljevina Srbija sa novim imenom i teritorijom. Pošto se ova tvrdnja opire isključivo na argumentaciju Mešovitoz Suda, treba pre svega da si ovu argumentaciju potanje ogledamo.

Osim toga dolazi u obzir i to, da li se može nazrevanju, koje je izrazilo kakvo sudište u svojoj argumentaciji, u opće pripisivati autoritet pravomoćne izreke, dotično, da li je bio Mešoviti Sud kompetentan izreći autoritativnu odluku o pitanju, kojim nam se je baviti.

II.

Nemački zahtev, da naša država gledom na likvidacije nemačkog imetka, koji se nalazi u našoj zemlji, nema istih prava, kako se u Versaljskom ugovoru u opće priznaje antantnim državama, dotično, da vredi za našu državu u tom pogledu izniman pravni položaj, trebalo je po odlukama mirovnog ugovora zabaciti kao neopravdan; zabaciti, akoprem je naša Kraljevina nova država, jer i kao

nova država ne spada pod izuzetak čl. 297 Versaljskog ugovora.

Temeljni princip, što su ga ugovori o miru postavili na čelo čitavog reparacijonog problema jest taj, da moraju Nemačka i njezine saveznice povratiti samo one štete, što su ih uzrokovale »civilnom žiteljstvu saveznih i pridruženih država te imetku toga žiteljstva« (čl. 231, 232 Versaljskog, čl. 177, 178 Sen-Žermenskog ugovora).²⁾

Te štete postoje u dvema kategorijama. Prvo su štete, koje su uzrokovale Nemačka i njezine saveznice žiteljstvu antantnih država time, što su se pri izvodjanju neprijateljstva i opće vojevanja služile sredstvima, koja vojni zakoni i običaji zabranjuju. Ove štete (reparacije u tehničkom smislu) su potanje specifikovane u aneksu k čl. 232.

Drugo su pak štete, što su ih podanici antantnih država pretrpeli usled vanrednih odredbi, koje su Nemačka i njezine saveznice uvele protiv njihovog imetka, koji se je nalazio na teritoriji Nemačke i njezinih saveznika.

Modaliteti i načini vraćanja tih šteta jesu različiti. Jedan takav modalitet je likvidacija nemačkog imetka, koji se nalazi na teritoriji antantnih država, te sastoji u tome, da se iznos takvih likvidacija upotrebi u prvom redu za naknadu uzrokovane štete podanicima dotične antantne države po vanrednim odredbama nemačkim protiv njihovog imetka, a preostatak da se izruči u zajednički reparacioni fond (čl. 243, 297 te § 4 aneksa k tomu čl. Versaljskog ugovora).

Kod ugovaranja o Versaljskom ugovoru je nemačka delegacija posvedovala protiv odredbe, po kojoj bi palo pod likvidaciju i ono nemačko imanje, koje se nalazi na teritorijama, koje bi kao Alzaciju, Poznanj itd. usled mirovnog ugo-

²⁾ Les Gouvernements alliés et associés reconnaissent que les ressources de l'Allemagne ne sont pas suffisantes pour assurer complète réparation de tous ces pertes et de tous ces dommages. Les Gouvernements alliés et associés exigent toutefois, et l'Allemagne en prend l'engagement, que soient réparés tous les dommages, causés à la population civile de chacune des Puissances alliées et associées et à ses biens...

vora morala Nemačka da odstupi. Osobito je inzistirala na tom, da bi bilo u protislovju s postavljenim temeljnim načelom, ako bi Poljska imala pravo, da likvidira nemački imetak na teritoriji, koja bi se joj odstupila, jer se o šteti, koju bi bila Nemačka nanela »civilnomu žiteljstvu poljske države« u opće ne može govoriti, pošto poljske države za vreme rata nije bilo i Nemačka takvomu žiteljstvu nije uzrokovala nikakve štete. Poljskoj dakle po temeljnom načelu ugovora o miru manjka iustus titulus i pravna causa za likvidaciju.

»Da dakle u gode kritici u pogledu posledica prenosa nemačke teritorije na Poljsku i da dadu garancije glede likvidacije nemačkog imetka«, antantne su države formulirale pridržaj u čl. 297, lit. h, br. 2, al. 2.³⁾ Po tom pridržaju odnosno izuzetku moraju države, koje su »nove«, ili koje »ne učestvuju kod reparacija«, u slučaju, da su izvršile likvidaciju, predati iznos sopstvenicima i ti sopstvenici imaju pravo, da im Mešoviti Sud prizna naknadu, ako je likvidacija po svom načinu izvršbe bila po njih štetna.

Države, koje »ne učestvuju kod reparacija«, su one antantne države, koje u opće nisu bile sa Nemačkom u vojnom stanju, jer je njihovo učestvovanje kod rata sastojalo tek u tome, da su prekinule diplomatske veze sa Nemačkom ali su ipak supodpisale ugovore o miru, kao što su Bolivija, Ekvador, Peru, Urugvaj. Za ove države dakako ne dolazi u obzir i pravo na likvidaciju.

³⁾ Afin de tenir compte des critiques relatives aux conséquences d'un transfert de territoire à la Pologne les Puissances alliées et associées, désireuses de fournir des garanties au sujet de la liquidation des biens allemands, font des propositions dont le détail est donné ci-après, dans les paragraphes relatifs aux propriétés, droits et biens« (scl. čl. 297). Réponse (16. juin 1919) des Puissances alliées et associées aux Remarques de la Délégation allemande sur les Conditions de Paix, p. 14. — Čl. 297, lit. h, broj 2, al. 2: »Dans le cas des liquidations effectuées, soit dans les nouveaux Etats signataires du présent Traité comme Puissances aliées et associées, soit dans les Etats qui ne participent pas aux réparations à payer par l'Allemagne, le produit des liquidations devra être versé...

»Nove države«, koje ne mogu likvidirati, su pak **one nove države**, u kojima nema »civilnoga žiteljstva«, koje bi bilo na ovaj ili onaj način (nezakonito izvajanje neprijateljstva ili vanredne odredbe protiv imetka) oštećeno po nemačkom postupku.

To je smisao izuzetka čl. 297, koji proizlazi iz povesti njegovog postanka te iz temeljnoga načela ugovora o miru. I u tom determiniranom smislu je treba da se interpretira izraz »nouveaux Etats signataires du présent Traite«. Pod ovako determiniran pojam »nove države« dakako naša Kraljevina ne spada, jer ona ima »civilno žiteljstvo«, koje je trpelo po nemačkom postupanju te zato ima i *iustus titulus* i pravnu *causa*, koja je po osnovnim odredbama mirovnog ugovora uslov i pretpostava za izvršivanje likvidacije i u tome se naša država bitno razlikuje od Poljske i Čehoslovačke.

Novost države je, kako ćemo još videti, pojam *formalnog* značaja. Za pravo likvidacije su pak po osnovnom načelu merodavni materijalni uslovi oštećenja naroda. Kako je moguće misliti, da bi tvorci mirovnog ugovora mogli pri odredbi čl. 297 na jedan put od teh materijalnih uslova posvema apstrahirati te to pravo vezati na momente, koji s tim uslovima nemaju nikakve veze? Izborni Sud čuti sam neologiku u takvoj pretpostavi. Usled toga naglasuje na koncu svoje argumentacije u dodatnoj izreci, da bi bilo teško razumeti, da su tvorci ugovora »hteli naturiti državi SHS jedno postupanje relativno nepovoljnije, ne vodeći račun o žrtvama naturenim ratom, od njegovog početka, saveznici od prvoga časa kakva je bila Kraljevina Srbija«. U toj, u rasudi tek politično prezentiranoj ideji, koja je pak u gore navedenim temeljnim odredbama ugovora o miru pravno zasidrena, leži razlog, da je tužba bila neopravdana in da se je morala zabaciti.

Ako bi bio Mešoviti Sud posmatrao čl. 297 u vezi sa temeljnim odredbama, bio bi mu pojam »nove države« odmah jasan, i Sud bi bio upoznao, da se čl. 297 izraza »nouveaux Etats« služi u stvarno tačno determiniranom smislu,

pod koji pak naša Kraljevina ne spada. U tom primeru bila bi i metoda interpretacije pravilna, jer treba da se smisao i opseg izuzetka konstatuje, ne izolirano samo za sebe, nego u savezu sa pravilom, koje ograničuje dotični izuzetak

III.

Naprotiv tome hteo je Mešoviti Sud $\kappa\alpha\tau' \epsilon\lambda\lambda\omicron\gamma\eta\varsigma$, raspraviti načelno pitanje, da li je naša Kraljevina nova ili stara država i to sredstvima, kojima se ovako općenito pitanje ne da odlučiti. Jasno je, da verbalno-dialektička interpretacija pojedinih izraza ugovora, koji utanačuje tek pojedina prava in dužnosti medju postojećima državama ne može dovesti do rešenja pitanja, pri kome se radi o tom, da se u svoj celovitosti shvati bistvo države. Čitava argmentacija Mešovitog Suda ima usled toga značaj nekakve juristične domišljatosti te se zapliće u protislovlja.

S jedne strane izjavljuje Sud, da nije kompetentan, da se o danom povodu »o pitanju kao takvom« (»u pogledu čisto naučnom«, kako se eufemistično izrazuje⁴) »izjasni«. Ipak su, izuzev više citiran passus, sva pravna izvadjanja posvećena tek tomu pitanju te tvori utvrda, da »se ne može dopustiti, da je država SHS država iznova stvorena u smislu mirovnih ugovora« jedini pravni argument odluke.

Kakva je ta argumentacija?

Sud kaže: Versailleski ugovor doduše ne daje oznake, koju su visoke sile potpisnice htele dati izrazu »les nouveaux Etats signataires du présent Traité« u čl. 297; ipak se nalazi u docnije zaključenim ugovorima (Sen Žermen i Trianon), osobito pak u senžermenskem ugovoru, »koji ima jednu naročitu važnost za državu SHS«, tekstova, »koji isključuju državu SHS iz grupe novih država (nouveaux états) u smislu ovih ugovora.« Ako je pak država SHS u smislu tih ugovora (sen-žermenskog i trianonskog) stara država, mora da bude i u smislu Versaljskog ugovora.

⁴) Pošto mi nije bilo moguće dobiti originalan tekst odluke, opirem se u čitavoj raspravi na tekst prevoda g. dr. Subotića.

Iz kojih odredaba sen-žermenskog (odnosno trianonskog) ugovora izvodi sud tezu, da je država SHS stara država?

Iz čl. 248 lit. d i iz čl. 271 (odnosno čl. 231 lit. d i iz čl. 254), koji podaju odredbe o valuti i kurzu, u kojoj i po kojem se imaju namiriti dugovi, nastali pre rata i za rata medju pripadnicima antantnih država i pripadnicima austrijske odnosno madjarske republike.

Čl. 248d stavi opće načelo t. j. za dugove medju pripadnicima sviju antantnih država s jedne i pripadnicima sadašnje austrijske odnosno madjarske republike s druge strane, naime da treba ove dugove namiriti u valuti antantne države dotičnoga verovnika ili dužnika i to po kurzu, koji je austrijski kruna imala u zadnjem mesecu pre rata u dotičnoj antantnoj državi. K antantnim državama pripadaju po mirovnim ugovorima i Čehoslovačka i Poljska, u kojima je postavljeno načelo bilo neprovedljivo, jer pre rata Čehoslovačka i Poljska nisu postojale i usled toga »mesec dana pre rata« niti čehoslovačke niti poljske valute niti kurzova tih valuta sa austrijskom krunom nije bilo.

Radi toga se je za Čehoslovačku i Poljsku, koje su iznova stvorene države, u alineji 4 čl. 248d primila specijalna odredba, koja glasi:

»Za Čehoslovačku i Poljsku, sile iznova stvorene, valutu će i kurz opredeliti reparaciona komisija.« (En ce qui concerne la Pologne et l'Etat tchécoslovaque, Puissances nouvellement créées, la monnaie de règlement et le taux du change... seront fixés par la Commission des réparations.)

Pošto ima dodatak »sile iznova stvorene« očevidno eksplikativno značenje, pripominje Sud, da ovaj tekst sam još ne rešava pitanja, nego u vezi sa čl. 271.

Pri čl. 271 se radi o izuzetku od općenitog načela čl. 248d i to za dugove medju pripadnicima sadašnje austrijske republike i onim pripadnicima antantnih država (Italije, Jugoslavije, Rumunjske, Čehoslovačke i Poljske), koji su do mirovnog ugovora bili podanici austro-ugarske (dakle za dugove

medju bivšim pripadnicima Austro-Ugarske). O tim dugovima odredjuje čl. 271, da u koliko dolaze u obzir dugovi i tražbine pripadnika Čehoslovačke i Poljske ostaje u kreposti specijalna odredba čl. 248 d, al. 4. Dugovi pak medju pripadnicima sadašnje austrijske republike i bivšim pripadnicima austro-ugarskim, koji sada ulaze u Italiju, Jugoslaviju i Rumunjsku, neka se namire u valuti one antantne države, u koju je došao bivši Austrijanac (dakle u talijanskoj, jugoslavenskoj ili rumunjskoj valuti) i to po ženevskom kursu u zadnja dva meseca pre rasula Austro-Ugarske. To pak izrazuje čl. 271 u obliku:

»Sa pridržajem specijalnih odredaba, predvidjenih u čl. 248d za iznova stvorene države rečeni dugovi će se namiriti...« (Sous réserve des dispositions spéciales prévues à l' article 248 d, pour les Etats nouvellement créés les dettes dont il est question seront payées...)

U tome pak, što se čl. 271 služi izraza: »Sous réserve des dispositions spéciales prévues à l' article 248 d pour les Etats nouvellement créés«, a ne izraza: »Sous réserve des dispositions spéciales prévues à l' article 248 d pour **certain**s des Etats nouvellement créés«, nalazi Sud dokaz, da su u smislu senžermenskog (trianonoskog) ugovora tek Čehoslovačka i Poljska (a ne i Jugoslavija) iznova stvorene države!

Taj zaključak je već po jednostavnoj gramatičko - analitičnoj interpretaciji pogrešan. I to zbog toga što prezire dva fakta.

Prvi fakat, koji je već pri osnovnoj odredbi čl. 248 d bio uzrokom, da su se u alineji 4. te odredbe utvrdile specialne odredbe tek za Čehoslovačku i Poljsku, je fakat, da je država SHS već za sklapanja mirovnog ugovora imala u dinaru valutu, koja je bila u internacionalnom saobraćaju već pre rata priznata te za slične odredbe o valuti i kursu, koje so bile potrebite za Čehoslovačku i Poljsku, a priori nije dolazila u obzir.

»Specijalne odredbe« (tako se u čl. 271 izrično imenuju), koje sadržaje alineja 4. čl. 248 d, kažu: za Čehoslovačku i Poljsku, je r su nove države, koje mesec dana pre rata nisu imale

u deviznom saobraćaju uvedene valute, odrediće valutu i kurs za namirenje naznačenih dugova reparaciona komisija. Razmer tih »posebnih odredaba« (uzima se plural, jer se odredbe odnose na odredjenje valute i na odredjenje kurza) napram državi SHS je isti, kakav je razmer subjekta A napram stavku, da B duguje C 100 din., t. j. naša država ne stoji s tim specijalnim odredbama u nikakvom pozitivnom razmeru. Država SHS se u opće ne nalazi u idejnom okviru ili krugu tih specijalnih odredaba.

Drugi fakt je taj, da su u alineji 4. čl. 248 d navedene »specijalne odredbe« za Čehoslovačku i Poljsku u čl. 271 tek citovane, misaono reproducirane. Taj članak 271 najme izrazuje tek pridržaj (sous réserve) specijalnih odredaba, koje su utvrđene u alineji 4. čl. 248 d, t. j. on kaže: što se je tamo u alineji 4. čl. 248 d odredilo posebnog za Čehoslovačku i Poljsku obzirom na dugove u opće, važi i za dugove, o kojima govori čl. 271. Usled toga treba da se i pridržaj interpretira posve u onom smislu, kako ga podaje alineja 4. čl. 248 d sama i koji proizlazi iz fakta, da kod toga država SHS a priori nije dolazila u obzir. Inače bi se toj alineji, koje valjanost čl. 271 tek pridržaje, nešto podmitalo, što ona ne sadržaje i pridržaj bi prestao biti pridržaj.

Ako se odredba alineje 4. čl. 248 d u čl. 271 tek pridržaje (a o tome po tekstu čl. 271 ne može biti dvojbe) i ako ima u alineji 4. izraz »Etats nouvellement créés«, kako Sud sam priznaje, tek eksplikativnu a ne determinativnu oznaku, onda mora isti izraz u odredbi kao pridržaj imati istu t. j. eksplikativnu oznaku. Za kakvu promenu oznake nema nikakva povoda, jer se i čl. 271 strogo drži u okviru valutarne odredbe.

Dakle pokazuje već jednostavna gramatikalno - logična interpretacija pogrešnost argumentacije Mešovitog Izbornog Suda.

Ta pogrešnost pak proizlazi dalje i iz toga, što pitanje, da li kakva konkretna odredba (n. pr. valutarna) za neku državu važi ili ne važi, u opće nije u nikakvoj realnoj nuždnosti sa načinom, kako je dotična država postala.

U valutarnom smislu su u istinu tek Čehoslovačka i Poljska nove države in u tom pogledu, sa gledišta ovog kriterija, je identifikacija Čehoslovačke i Poljske sa »iznova stvorenim državama«, kako ih označuju čl. 248 d i 271, pravilna i istinita. Ali posve pogrešno je »iznova stvorene države« identifikovati sa Čehoslovačkom i Poljskom i u pogledima, o kojima u člancima nema govora. Ako se pojmovi »Čehoslovačka i Poljska« te »iznova stvorene države« kriju u pogledu valutarnom, ne proizlazi još iz toga, da ova ekvivalencija postoji u drugim pogledima i da radi toga, što za državu SHS nije bila potrebna valutarna odredba, ova država ne može spadati među iznova stvorene države. Ako se više subjekata (ovde Čehoslovačka, Poljska i Jugoslavija) razlikuje u pogledu jednog atributa ili predikata (ovde valutarna odredba), mogu se ipak ti subjekti podudarati u pogledu drugog atributa ili predikata (ovde novost države), o čemu se možemo ubediti, ako pomislimo, da n. pr. tri predmeta mogu biti po boji različiti, a po načinu, kako su nastali, jednaki.

Iz toga proizlazi, da je argumentacija Mešovitog Izbornog Suda gramatikalno i stvarno posve pogrešna. Radi toga pak i tvrdnja, koja se na nju opire, da država SHS »u smislu senžermenskog i trianonskog pak dosledno i versaljskog mirovnog ugovora« ne može biti nova država, nema nikakve opravdanosti. Isto stoji iz istih razloga i za tvrdnju g. dr. Subotića, po kojoj je argumentacijom Mešovitog Izbornog Suda »sa gledišta međunarodnog prava utvrđeno«, da naša kraljevina nije nova država.

IV.

Dosadašnje izvodjenje nama ne podaje još nikakvih rezultata za pitanje, da li je naša Kraljevina nova ili stara država. Posve naravski; jer na pitanje, koje je nužno spojeno sa bistvom države, ne možemo dobiti nikakvog meritornog odgovora iz kakve konkretne (valutarne) odredbe, iz istoga razloga, kako nama utvrđenje, da ima stol 3 ili 4 noge, ne može nikad ništa otkriti o bistvu ili postanku stola. Ako ho-

ćemo da saznamo, da li je država nova ili stara, treba da pre svega upoznamo bistvo države.

Što da je država i kada se može govoriti o novoj državi, to nama je već na uprav klasičan način objasnio Aristoteles, kako je to u najnovije vreme lepo dokazao profesor Pitamic.⁵⁾

Aristoteles utvrđuje, da je država: zajednica naroda u ustavu (Κοινωνία πολιτῶν πολιτείας) te kaže: »kada postane ustav po svom bistvu (τῷ εἶδει) drugojačiji, država nije već ista.«

Ovo poimanje se mora sa gledišta naziranja, koje se ne da smesti po vremenito, lokalno i po okolnostima promenljivim slučajnostima pojedinih realnih individualiteta, još danas smatrati kao pravilno.

Država je nova, ako je nov njezin ustav. Nov je pak onaj ustav, koji je nastao po prekinuću kontinuiteta sa prijašnjim ustavom, jer ako bi nastao na osnovu i po normama prijašnjeg ustava, onda bi njegova pravna valjanost se opirala još uvek na stari ustav.

Takav novi ustav je pak bez dvojbe ustav države SHS.

Svoj (provizorni) ustav je dobila država SHS po aktima 1. decembra 1918 i taj ustav se nije stvorio po normama srpskog ustava iz godine 1903 nego u svesnoj opreci s tima normama. Utvrdio i u krepost doveo se je tek putem medjunarodnog dogovora i po prekinuću pravnog kontinuiteta sa ustavom kraljevine Srbije iz godine 1903. Tim provizornim ustavom se je izveo na celoj crti prelom ustava stare kraljevine Srbije.⁶⁾

Provizoran ustav od 1. decembra 1918 nije bio izdat po pravilima, koja predpisuje čl. 200 ustava iz g. 1903 za ustavne promene (sklapanje po Velikoj Narodnoj Skupštini, sazvanoj po odredbama ustava iz g. 1903), nego ustavnim prelomom, premda je bio taj ustavni prelom medjunarodno do-

⁵⁾ U članku »Platon, Aristoteles und die reine Rechtslehre« (Zeitschrift f. d. öff. Recht, Wien und Leipzig, 1921).

⁶⁾ Cfr. moje izvodjenje u članku »Die Verfassung Jugoslaviens« (Jahrbuch des öff. Rechtes, Bd. XI., Tübingen 1922, str. 184 — 186).

govoren, izvršio se mirnim putem te je, kako utvrđuje odgovor Prestolonaslednika, odgovarao »željama i pogledima srpskoga naroda«.

Po čl. 52 srpskog ustava iz g. 1903 postaju međunarodni dogovori, koji opsižu »izmenu zemaljskih zakona«, izvršivi tek onda, kad ih odobri Narodna Skupština, t. j. Skupština sastavljena u smislu ustava iz g. 1903. Bitni sadržaj decembarskog dogovora jest izmena zemaljskih zakona i taj dogovor, odnosno izmena se je provela, premda dogovor nikad nije bio odobren po ustavno kompetentnoj Narodnoj Skupštini.

Istotako se je Privremeno Narodno Predstavništvo i vlada države SHS sastavila u potpunoj opreci sa odredbama čl. 77, 95. i 132 srpskog ustava iz g. 1903 te su i to Predstavništvo i vlada crpli svoju kompetenciju ne iz ustava iz g. 1903, nego jedino iz (ustavno neodobrenog) međunarodnoga dogovora.⁷⁾

Taj državni i ustavni prelom nipošto nije nešto, što se zbililo tek slučajno (faktično), nego nešto, što je bilo pravno nužno. Taj prelom tvori najme bitansadržaj međunarodnog dogovora, koji ne zadržaje ništa drugo no odredbu i utvrđenje novog ustava i time utemeljenje nove države.⁸⁾ Po 1. dec. 1918 je bio opetovan sastanak Obične i Velike Narodne Skupštine u smislu ustava iz g. 1903 pravno isključen

⁷⁾ Čl. 77: »Narodnu Skupštinu sastavljaju poslanici, koje narod bira po odredbama ovoga ustava«. — Čl. 95: »Za poslanika u Narodnoj Skupštini može biti izabran samo onaj, koji ispunjava ove uslove: 1.) da je Srbin po rođenju, ili da je, ako je prirodjen, nastanjen pet godina u Srbiji... 3. da živi stalno u Srbiji, izuzimajući one koje se stalno bave na strani po državnome poslu«. — Čl. 132: Ministar može biti samo Srbin po rođenju ili prirodjeni Srbin koji je pet godina nastanjen u Srbiji.«

⁸⁾ Ako se dakle u literaturi višeputa naglasuje, da je prekinuće ustavnog kontinuiteta moguće tek revolucionarnim t. j. nasilnim putem je to mišljenje, kako kaže baš naš slučaj, neispravno. »Revolucija« ustava može biti i posve »mirna«, bez sile. Nema najme razloga, zašto bi međunarodni dogovor ne mogao sadržavati pravno, t. j. međunarodno pravno dogovoreno prekinuće ustavnog kontinuiteta, odnosno međunarodno pravno dogovoreno »revoluciju ustava ili države«.

te bi se mogao provesti tek prelomom međunarodnog dogovora.

Iz navedenih razloga, da o drugim ovde ne raspravljam, je Kraljevina SHS nova država.

To utvrđenje je u potpunom skladu takodjer sa nazrevanjem običajne pravne teorije, koja govori o povećavanju ili proširenju države, ne da bi se izmenilo njezino bistvo, tek u slučajevima okupacije, akcesije, debellacije ali pak cesije državnog zemljišta. Svi ti modaliteti ne dolaze u našem slučaju u obzir. Od cesije se naš slučaj razlikuje u tome, da se kod cesije teritorija uruči organima cesijonara i da pravni red cedirane teritorije određuje cesijonar po pravilima svoga pravnog reda.

Time, što su se po odredbama međunarodnoga dogovora »fuzionirane« teritorije i »ujedinjen« narod, koji na njoj prebiva, postavili pod »in radice« novi pravni red, dobili su i zemlja i narod radikalno novi pravni značaj. Zemlja i narod su osele teritorija i narod nove, od dosadašnjih država radikalno i bitno različite države. Narodi, koji obitavaju na bivšoj austro-ugarskoj teritoriji, nisu stupili u srpsku pravnu i ustavnu zajednicu, definisanu u ustavu iz g. 1903, nego pravna i ustavna zajednica ujedinjenog naroda sama je postala druga. Decembarskim aktom, odnosno ustavom, koji je po počelu i pravnom osnovu nov ustav, ustanovljen je novi međunarodno-pravni subjekat.

Tomu pravnomu pojimanju nije nipošto protivian fakat, da su se izvesne fizičke osobe, koje su imale kao n. pr. članovi kraljevske kuće organski položaj već u staroj srpskoj državi, postavile za organe i u novo stvorenoj državi. Jer ni ova ustanova se ne opire na stari srpski ustav, nego na međunarodni dogovor te tvori bitan deo toga dogovora.

I tako su u državi SHS kraljevska vlast, parlamenat i vlada novi, autoritet i kompetencija tih organa novi, državna teritorija i državni narod su novi, jer svi ovi elementi izvode svoju pravnu kvalifikaciju iz pravnog izvora, koji nije sadržan u srpskom ustavu iz g. 1903.

Usled toga je posve neispravna tvrdnja, da je država SHS stara Srbija sa novim imenom, novim emblemima i proširenom teritorijom. Ako Vidovdanski ustav određuje za našu Kraljevinu novo ime i nove embleme, ne čini toga za zabavu. Nova imena i novi emblemi su za osetan svet simboli i znakovi novih pojmova, novih državopravnih individualiteta. U toj istini leži razlog, zašto se u praktičnoj politici polaže na ove simvole i znakove tako velika važnost i zašto se ti simboli i znakovi kao bistvene odredbe utvrđuju u ustavima samim.

V.

Iz toga, što sam obrazložio, proizlazi i to, da bi bilo posve pogrešno misliti, da bi naša država sa gledišta unutrašnjega prava eventualno mogla biti nova, sa gledišta međunarodnog prava pak stara država.

Pitanje, da li je naša država nova ili stara, je, kako vidimo, istovetno sa pitanjem, da li je ustav države SHS stvoren po normama srpskog ustava ili ne. To pitanje je pitanje objektivnog pravnog fakta te se može nanj dati odgovor, koji absolutno važi. Kakva relativiteta odgovora sa gledišta različitog izlazišta presudjivanja ne dolazi ovde u obzir.

O tom se uverimo, ako posmatramo razmer medju državnim i međunarodnim pravom. Dve alternative su u tom pogledu moguće: ili je međunarodno pravo od državnoga prava posve neovisan i samostalan sistem norma, kao n. pr. moral; ili pak tvori sa državnim pravom pravnu celovitost. Ako je međunarodno pravo neovisan samostalan sistem, onda našega pitanja sa gledišta međunarodnoga u opće ne možemo presudjivati. Onda ne možemo reći ni to, da je država SHS sa gledišta međunarodnoga prava stara država, jer se sa gledišta morala ili kakvog drugog sistema, koji nije pravni sistem, pravni fakti, kao postanak ili uništenje države, u opće ne može presudjivati.

Ako pak međunarodno i državno pravo nije jedno od drugoga neovisno, ako su dakle delovi jedne celosti

(ili da si u toj celosti mislimo medjunarodno pravo kao deo državnog prava i njemu podređeno ili pak državno pravo kao deo medjunarodnoga prava i ovomu podređeno), onda u toj jednovitoj pravnoj celosti⁹⁾ nije moguće, da bi se isti pravni fakti mogli različito presudjivati. Pošto pak regbi već iz empirične spoznaje proizlazi, da ustav SHS nije nastao po normama srpskog ustava te je dakle naša kraljevina sa gledišta ustavnoga ili državnoga prava nova država, mora to važiti i za medjunarodno pravo. I baš za medjunarodno pravo mora to važiti tim više, jer je baš prekinuće ustavnog kontinuiteta sadržaj medjunarodnog ugovora.

Ali pozitivni izvori medjunarodnog prava nam tu istinu dokazuju *verbis expressis*. Dakako, ne smijemo tražiti ili očekivati takvih dokaza u medjunarodnim aktima, kojima je stalo tek do odredjenja pojedinih prava i dužnosti n. pr. valute, u kojoj treba namiriti izvesne dugove, nego u takvim medjunarodnopravnim aktima, koji nama kažu što o postanku države samom.

I takav medjunarodni akt je u našem primeru ugovor sklopljen medju našom državom i Glavnim silama dne 10. septembra 1919, poznat pod imenom minoritetnog ugovora, koji ugovor pak smijemo punim pravom posmatrati kao nekakav internacionalni »list rodjenja« naše Kraljevine.

U preambulu ovog ugovora, kao »zakon« obavljenog u »Službenim Novinama« od dana 19. juna 1919 br. 133 a, dakako tek u prevodu¹⁰⁾, se utvrđuje, da su Srbi, Hrvati i Slovenci bivše

⁹⁾ Cfr. k tomu izvodenja u mojoj raspravi »Kršitev mednarodne obveznosti in njena pravna posledica« u »Zborniku znanstvenih razprav« juridične fakultete u Ljubljani II, str. 87 ss; dalje članak dr. Pitamica »Državno in mednarodno pravo pod vidikom enotnega sistema«, istotamo, str. 119 ss.

¹⁰⁾ Ova praksa razglašivanja medjunarodnih ugovora, — koja predstavlja singularitetu napram svim drugim državama, koja u visokoj meri ugrožava pravnu sigurnost te vodi prilikom izvajanja naših medjunarodnih obveza po sudovima i uredima državu u pogibao teških medjunarodnih konflikta, koja oštećuje državljane, jer se ne mogu tačno informirati o pravima i interesima dogovorenih njima u korist, koja onemogućuje svako znanstveno i drugo pouzdano pravno obradivanje

austro-ugarske monarhije iz vlastite volje zaključili »zdržiti se sa Srbijom **u nameri obraziti (stvoriti)** jednu nezavisnu i ujedinjenu državu pod imenom Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca **i da se je usled toga obrazila (stvorila)** Kraljevina **Srba, Hrvata i Slovenaca, koja je preuzela suverenitet u teritorijama**, u kojima **ti narodi obitavaju**.¹¹⁾

Jašnjeg dokaza, kako »sa gledišta međunarodnog prava« treba posmatrati pitanje, kojim se bavimo, i kako ga pozitivno međunarodno pravo faktično posmatrava, ne može biti.

U tom izrazitom aktu pozitivnog međunarodnog prava se izrično utvrđuje, da su se austro-ugarski Jugosloveni prisajedinili sa Srbijom, ali *u nameri*, da se *obrazi*, da se *osnuje*, da se *stvari* nova država pod imenom Kraljevina SHS, da *se je* ta nova država i faktično *obrazila, ustanovila i stvorila* i da je **ona** (t. j. iznova ustanovena i stvorena država) *preuzela suverenitet* na čitavoj udruženoj teritoriji. Nije dakle naša Kraljevina teritorijalno proširena Srbija, jer suverenitet nad zemljama SHS nije proširen suverenitet bivše Kraljevine Srbije, nego *vlastit*

za našu državu važećih prava, — će se morati naskoro napustiti. Naša država je odgovorna stranim državama, da sudovi, upravne vlasti i državljani ispunjuju i vrše ugovor po onom tekstu, kako je u istinu sklopljen i od Nj. Veličanstva ratificiran, a ne po tekstu, kojega je prevodilac priredio. Za čudo da parlament svoju prerogativu odobravanja ugovora tako nisko ceni, da izriče svoj votum o ugovorima, kojih u pravom i autentičnom tekstu nikad nije vidio. Po čl. 79 Vidovdanskog ustava ima Narodna Skupština pravo, da »ugovore« odobri, a odobri nešto posve drugog, najme prevod, koji mnogoputa opsiže nešto posve drugo, nego sklopljen ugovor. Nerazumljivo je takodjer, kako može vlada, kad zatraži ratifikaciju, potvrditi, da je Skupština odobrila tekst ugovora, kad joj taj tekst u opće nije bio ni predložen

¹¹⁾ ... ont de leur propre volonté, résolu de s' unir avec la Serbie **dans le but de former un Etat indépendant et unifié sous le nom de Royaume des Serbes, Croates et Slovènes...** et qu'en consequence **il a été formé le Royaume des Serbes, Croates et Slovenes qui a assumé la souveraineté sur les territoires habités par ces peuples**« (v negleskom tekstu: and in consequence the Kingdom of the Serbs, Croats and Slovenec has been constituted and has assumed the sovereignty over the territories inhabited by these peoples).

originaran suverenitet iznova stvorene države SHS.

Sada pak je takodjer jasno, zašto je posve nemoguće, da bismo mogli na osnovu mirovnih ugovora doći do spoznaje, da-li je naša Kraljevina nova ili stara država i da se u tvrdnji, da je država SHS »u smislu mirovnih ugovora« stara ili nova država, nalazi nesmisao.

Mirovni ugovori uredjuju tek pojedina prava i dužnosti medju državama te subjektivitetu već pretpostavljaju. Mirovni ugovori nipošto nisu stvorili novih država, kako se to misli. Ta tvorba se je izvela neovisno od mirovnih ugovora i vremenom i stvarno. I zato mirovni ugovori ne mogu da imaju u našem pitanju nikakovog konstitutivnog značenja. Mirovni ugovori uredjuju tek posledice, koje izvire iz već prednjima svršenih državnih promena. Oni uredjuju tek pravne odnose medju državama kao već postojećim pravnim subjektima, pak i to tek u razmeru medju antantnim državama s jedne strane i dotičnom neprijateljskom državom s druge strane. Ne brinu se pak baš ništa o tome, kako su ugovarajući subjekti postali, odnosno da-li su novi ili stari. Radi toga se medju antantnim državama kao ugovornicima navode stare i nove države bez svake razlike. Radi toga se i odredbe mirovnih ugovora odnose tek na pitanja, koja se tiču država bez obzira na njihov postanak i u tom takodjer okviru tek na pitanja o odnosu medju ugovarajućima strankama, kao što su: teritorijalne cesije, državljanstvo cediranoga pučanstva, razdeoba dugova na cesijonarne države, reparacije, trgovački odnosi, namirenje dugova medju podanicima itd. ali sve to tek u odnosu medju antantnim i dotičnom bivšom neprijateljskom državom. Sva pitanja pak, koja presišu te odnošaje i taj krug ugovornika — i amo spada pitanje o postanku nove države — izključena su iz mirovnih ugovora, jer se postanak nove države i njegove pravne posledice tiču svijučlanovačitave medjunarodne zajednice uopće a nikako ne tek odnosa medju antantnim i bivšim neprijateljskim državama.

Osobito sen-žermenski ugovor, o kom odluka Mešovitoz Izbornog Suda kaže, da »ima naročitu važnost za državu SHS«, jasno izrazuje taj položaj. Preambul ovog ugovora pominje najpre fakat, da je austro-ugarska monarhija propala, fakat, da se je ustanovila čehoslovačka i jugoslovenska država te fakat, da su te države od drugih država već priznate; dalje kaže: potrebno je dakle, da se s obnovom miru uredi položaj, koji je nastao usled rasula austro-ugarske monarhije te uredi (već izvršena) ustanova rečenih država time, da se jim zajamče trajni osnovi (fondements durables), a na kraju naglasuje preambulu, da se je u tu svrhu sklopio mirovni ugovor.¹²⁾

Grb kraljestva Ilirije.

Dr. Janko Polec.

Že štiri tedne pred sklepom pariškega miru (30. maja 1814.), ki so ž njim pripadle ilirske dežele zopet avstrijskemu cesarstvu, je tačas v Parizu mudeči se cesar Franc sporočil v lastnoročnem pismu od 2. maja 1814. svojo odločbo glede teritorialne razdelitve pokrajin, ki jih je bil Napoleon združil v ilirske province. V glavnem sledeč predlogom svojega tedaj najvplivnejšega svetovalca Antona barona Baldaccija, je cesar odločil, da naj se beljaško okrožje združi zopet s Koroškim ter naj se s tem vred Kranjsko ter Goriško in Gradiščansko prideli Notranji Avstriji, to je graškemu guberniju; na drugi strani pa naj tvori Primorje od benečanske meje pa do Albanije, to je do Boke Kotorske, z vsemi otoki vred svojo pokrajino z glavnim mestom v Trstu. Tej veliki primorski pokrajini,

¹²⁾ ... considérant qu' il est nécessaire en retablissant la paix, de régler la situation issue de la dissolution de ladite monarchie et l'établissement desdits Etats, et de donner aux Gouvernements de ces pays des fondements durables, conformes à la justice et à l'équité; à cet effet les Hautes Parties Contractantes ...